

С Т А Н О В И Щ Е

от проф. д-р Анелия Мингова

член на научното жури, назначена със заповед на Ректора на СУ „Св.Кл.Охридски” №РД 38 – 291/17.05.2017г. в конкурса за заемане на академичната длъжност „ДОЦЕНТ” във Философския факултет на СУ „Св.Кл. Охридски”, по професионално направление 3.6. Право/Право на Европейския съюз/, обявен в ДВ /бр.31/18.04.2017г./

В конкурса за „доцент” в СУ”Св.Кл.Охридски” участва един кандидат - Станислав Кръстев Костов – към момента на длъжност „главен асистент” във Философския факултет на същия университет. За рецензиране в конкурса кандидатът е представил една монография – „Извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите членки”, С., 2017г., студия и статия, публикувани в български правни издания, описани и представени в приложената документация.

1. Обща характеристика на монографичния труд.

1.1. Представената за участие в конкурса монография - „Извъндоговорната отговорност на ЕС и на държавите членки” - е първото цялостно научно изследване, посветено на материалноправните условия и процесуалните предпоставки на исковата защита на правото за обезщетяване на вреди, причинени от ЕС и от държавите членки.

1.2. Научният труд е в обем от 430 стр., състои се от предговор и единадесет обособени в структурно отношение и самостоятелни в тематичен план части, повечето с вътрешни точки и подточки. Накрая е посочена библиография с 24 заглавия на кирилица и 97 на латиница.

В предговора авторът обосновава нуждата от изследване на предвидената система от правни средства за защита на правните субекти срещу противоправното поведение на институциите или служителите на ЕС и на държавите членки, основно място сред които заемат исковите за обезщетяване на причинените от тях вреди. Единадесетте части на изложението са в логическо

единство. В първите четири от тях са разгледани последователно: общата характеристика на чл.340 ДФЕС; извеждането на принципа за извъндоговорната отговорност в практиката на ЕС и съотношението ѝ с принципите на прилагане на правото на ЕС; съпоставката на процесуалните възможности за защита чрез иск за вреди или за възстановяване на недължимо платени суми. Петата част е посветена на проблемите, свързани с възможностите за преодоляване стабилитета на правните актове, постановени в нарушение на правото на ЕС. В шеста и седма части на труда са разгледани съществените процесуални предпоставки на иска за обезщетение на вреди, а в осмата част са обсъдени материалноправните условия за отговорността на ЕС и на държавите членки. Специално място е отделено на действието на погасителната давност върху правото на обезщетяване и на проблема с разпределението на разноските по делата. Последната част изследва въпросите на т.нар. „хоризонтална” отговорност на частноправните субекти, нарушаващи правото на ЕС.

2. Общи достойнства и конкретни научни приноси на монографичния труд

2.1. Представеният труд е внушително по обем научно съчинение, което е в унисон с богатство на разглежданата проблематика и детайлно задълбочено изследване на поставените конкретни въпроси. Впечатляваща е както цитираната научна литература, така и съдебната практика.

2.2. Стилът разкрива ерудиция и интелигентност, разглежданата проблематика се третира с професионална увереност, изложението съдържа умела интерпретация на изследваните тези, застъпвани в теорията и съдебните решения, като основа за аргументация на възприетите от автора становища и изведените от тях изводи.

2.3. Интересно е проследяването и анализът на практиката на СЕС при изграждане на разбирането за цялостна система от правни средства за защита на частноправните субекти, породени от нарушаване на правото на ЕС, която включва отговорността на ЕС и на държавите членки, чрез извеждане на единни материални и процесуални предпоставки за двата вида отговорност, ведно обаче с разликата в изискуемия праг за

същественост на нарушението. Респектира фактът, че изясняването на всяка материалноправна и процесуална предпоставка на исковите за обезщетяване на вреди, причинени от институциите на ЕС и от отделните държави членки, са разгледани паралелно, в съпоставителен план, обусловено от различията в целите при реализиране на отговорността им.

2.4. Авторът защитава избрания от СЕС подход, обхватът на отговорността на ЕС за вреди да се определя не от общите за държавите членки основни принципи в тази посока, а пряко от принципите и разпоредбите на ДФЕС и специфичните нужди на самия ЕС. Същевременно, богато илюстриран с конкретиката на решения на СЕС, е изводът за двупосочност на интеграцията, резултираща във въздействието на правото на ЕС върху развитието на националното право на държавите членки. В тази връзка може да бъде споделена напремир, критиката към настоящото разбиране и практика, отричащи отговорността на българската държава за вреди, причинени от вътрешен законодателен акт или от обявен за нищожен, респ. отменен, подзаконов нормативен акт. /1.1; 8.1/

2.5. Интересни са изводите, че чрез реализиране на извъндоговорната отговорност за вреди се цели ефективност на правото на ЕС, което може да се постигне през преодоляване на съществуващата процесуална автономия на държавите членки - по пътя на създаване на единните процесуални правила или чрез признаване компетентността по тези дела на СЕС. /2.5/

2.6. Съществен е анализът на отговорността за вреди в контекста на общите принципи на правото на ЕС, като се подчертава, че исковите за обезщетяване са част от правните средства за защита - чрез иска за вреди, причинени от ЕС се осигурява законосъобразността в действието на институциите му, а отговорността на държавата обезпечава принципите на прилагане на правото на ЕС – предимството и прекия му ефект. В този смисъл, въпреки субсидиарния си характер, отговорността за вреди е принципна възможност за защита на частноправните субекти, когато не могат да получат пълна реализация на правата си чрез директното прилагане на правото на ЕС – дори при прилагане на директния ефект на правото на ЕС, извъндоговорната отговорност остава като компенсаторен

механизъм, ако лицето „ понася вреди, различни от стойността на претендираното право”/3./

2.7. Последователно и аналитично се съпоставят целите, редът за реализация, сроковете, доказването и другите специфики на двете правни възможности пред частноправните субекти – за възстановяване на недължимо платени суми и за обезщетяване на вреди. Следва да се сподели изводът, направен и въз основа на подробния анализ на съответната практика на СЕС, че искът за обезщетяване представлява субсидиарна правна възможност за защита спрямо способите за възстановяване на недължимо платено, като съединяването му за общо разглеждане с иска за неоснователно обогатяване, е възможно само под формата на евентуалност./4/

2.8. Особен акцент в изследването, / разбира се, в контекста на съпоставянето с правната възможност за извъндоговорната отговорност на държавата/, е въпросът за стабилитета на правните последици на съдебните актове на държавите членки, когато те са постановени в нарушение на правото на ЕС. Аргументирана, последователна и вътрешно-безпротиворечива е предлаганата от автора градация в аргументите за необходимостта от въвеждане на специално отменително основание, по подобие на чл.303, ал.1, т.7 ГПК, когато националното влязло в сила решение е постановено в нарушение на правото на ЕС и това е установено с решение на СЕС, както и когато установеното нарушение произтича от такова решение. Предлаганото отменително основание звучи едновременно обобщаващо и същевременно обхващащо възможните хипотези на нарушение на правото на ЕС, включващо и нарушение, което е резултат на отклонение от тълкувателна практика на СЕС или неизпълнение на задължението за отправяне на преюдициално запитване до СЕС. /5/

2.9. Съществен научен принос се съдържа в анализа и изводите при определяне на компетентния по исковете за вреди съд. Напълно аргументирана, най-вече от съображения за параметрите на принципа на ефективната съдебна защита, е тезата на автора, че въпросът за договорния или извъндоговорен характер на отговорността, който е относим към допустимостта на иска, следва да бъде преценяван - независимо от неговата

сложност и от навлизане в дълбочина и в елементите на неговата основателност – първоначално и окончателно от Общия съд на ЕС, когато той е бил сезиран./ 6.2./ Също толкова убедителен и креативен е пространният критичен анализ, съобразно правната рамка, доктрината и практиката на Съда на ЕС, относно водещите критерии за разпределяне на компетентността между националните съдилища и Общия съд./6.3./ Актуален за националната съдебна практика и поради това – акцент сред научните приноси на автора, е и въпросът за разпределяне на компетентността при исковете за вреди между административните и гражданските съдилища. В тази връзка, напълно споделям предложенията на автора относно въвеждането на т.нар. „кръстосана” подсъдност, или на смесени съдебни състави, които да разглеждат исковете за вреди, причинени от съд в качеството му на последна съдебна инстанция./6.4./

2.10. Намирам за особено сполучлив и иновативен анализът на правната квалификация на иска за обезщетяване на вреди, причинени от държавата в контекста на нейното значение като процесуална предпоставка за допустимост. Предизвиква размисъл и внушава убедителност тезата правното основание на този иск да се открива не в разпоредбата на чл.4, пар.3, ал.2 ДЕС, а в правото на ЕС, установено в практиката на съда на ЕС, почиващо на възприетия от автора и обоснован в други негови трудове нормативен характер на тази практика. Споделям тезата за самостоятелния характер на исковете за обезщетяване на причинени от държавата вреди, чиято допустимост не се обуславя от установяване на нарушение от Съда на ЕС, както и от отмяната на причинилия вредите национален акт. / 7.2./

2.11. Заслуга на автора е пространно проследеното утвърждаване в практиката на СЕС на принципа за извъндоговорната отговорност на държавите членки като част от общностното право, като отговорността на държавата е приложима към всяка хипотеза на неговото нарушаване, независимо от органа, извършил нарушението, вкл. когато то е извършено от националния законодател. Авторът убедително защитава и следващите стъпки в развитието на параметрите на отговорността, включващи и обезщетяването на вреди, причинени от съд на държава членка. От изложението ясно личи,

че авторът споделя например: практиката на СЕС, която допуска отговорността на държавата за вреди поради отказа на последната съдебна инстанция да отпрати преюдициално запитване с аргумента, че тълкуването на правните норми е в рамките на нейната правораздавателна дейност; или практиката на СЕС, че правото на ЕС не поставя отмяната на неправилното съдебно решение на държава членка, като предпоставка на иска за обезщетяване на вредите. / 2. 3 и 4.; 8.2/

2.12. Интерес представлява анализът и критиката на съществуващия рестриктивен режим на извъндоговорната отговорност по отношение прага на изискуемата противоправност на поведението, с убедителния извод, че следва да се предвиди по-голяма възможност за ангажиране отговорността на ЕС поради изключване на личната отговорност на самото лице, което е действало противоправно. Заслужава подкрепа критичния анализ и изведените собствени изводи на автора при изясняване същността на „нарушената правна норма от правото на ЕС” и наличието на „достатъчно съществено нарушение” като кумулативни условия за противоправност на поведението – елемент от ФС на отговорността. Като проследява пътя на практиката на съда на ЕС относно материалните предпоставки на отговорността, Костов категорично защитава тенденция за тяхното уеднаквяване и за утвърждаване на нейния обективен характер. Убедителна е и критиката на възприетата в практиката на СЕС граница на отговорността на ЕС за вреди, причинени от негови институции и при личната отговорност на физическите лица, работещи в тези институции, причинили вредите със своето поведение./1. 2 и 3; 8.1 и 2/. Не по-малко съдържателни са анализът и изводите при разглеждането и на другите два елемента от фактическия състав на правото за обезщетяване – вредите и причинната връзка, последователно и паралелно разгледани в контекста на особеностите при отговорността на ЕС и на държавите-членки. /8. 3 и 4/

2. 13. Като цяло, трудът има изключителна полезност не само за правната теория, но и при утвърждаването на посоките и стандартите в практиката на националните ни съдилища относно отговорността на държавата за вреди, причинени от нарушаване на правото на ЕС.

3. Критични бележки и препоръки

Към труда могат да бъдат направени и някои бележки и препоръки. Например:

3.1. В центъра на изложението са поставени както материалноправните, както и процесуалните предпоставки на извъндоговорната отговорност за вреди. Тези две групи условия, изследването на които се изгражда върху основополагащи в съответната теоретична област принципи, понятия и институти, предпоставя и симетрия в използвания при съответния анализ научен апарат. В това отношение обаче, процесуалните заглавия от български автори отстъпват значително. В тази връзка забелязвам например, известна неточност при изясняване на понятията „интерес” и „процесуална легитимация” като процесуални предпоставки, които авторът поставя на обсъждане в част 7. на труда. Освен че интересът се смесва с легитимацията, последната се извежда от притежанието на правото на иск, докато всъщност вярно е обратното: ако процесуалната легитимация е една от предпоставките за правото на иск, то всъщност правото се поражда за процесуално легитимирания. Известна тафтологичност има напр., и в израза ”надлежна легитимация”/7.1./

3.2. Въпреки посочената вече аргументираност, убедителност и прецизност при формулиране на предложението за включване на ново отменително основание на влязъл в сила национален съдебен акт поради нарушение на правото на ЕС, струва ми се, че тезата все пак звучи доста радикално, / още повече на фона и на твърде умерената до този момент и предпазлива практика на самия СЕС/, изводите са твърде категорични и крайни, а целеният синхрон между стабилността и сигурността – от една страна и законността и справедливостта – от друга, трябва да бъдат още по-задълбочено философски осмислени, преди законодателната воля да „изкристализира” в толкова радикална промяна. Още повече, че съществуват и сега механизми за преодоляване СПН на неправилното решение – напр. при нарушаване на принципите за изключителност и ефективност. Мисля, че компенсационният характер на извъндоговорната отговорност на държавата за вреди не може да е единствено или достатъчно основание за категоричната

подкрепя на тезата за въвеждане на посоченото отменително основание като пряко средство за преодоляване на една порочна СПН.

Може да се зададе и въпросът, защо извън вниманието на автора е останал и друг въпрос в контекста на разсъжденията за съотношението с иска за обезщетяване, а именно - въпросът за неговото предотвратяване, посредством използването на касационната фаза от развитието на исковото производство, включвайки сред критериите за достъп до касация при осъществяване на селективната функция на ВКС на отклонението във въззивно решение от установено задължително тълкуване на правото на ЕС в решение на СЕС.

3.3. По структурата :

В тематичен план споделям авторската оценка /отразена в Справката за приноси/, че изложението в последната част, стои встрани от поставената в монографията тема. Тези въпроси могат да бъдат предмет на специално изследване, поради което мисля, че е било излишно включването им като част от монографичния труд.

4. Професионалната биография на Станислав Костов внушава респект. Той е автор на две монографии/ едната е рецензираната в това становище, а другата е въз основа на докторската му дисертация/, 13 научни студии и статии и 2 доклада от научни конференции, публикувани в български правни издания, както и съставител на 6 сборника със съдебна практика по прилагането на договорите на ЕС и преюдициални запитвания. По информация на кандидата, въз основа на данни от Университетската библиотека, са налице 25 бр. цитирания на негови публикации в 13 труда на други автори. В практическия му професионален опит се включва и работата му като юрисконсулт в ИА "Морска администрация", а от 2007 г. и досега Ст.Костов е адвокат в САК. От 2003г. и понастоящем Ст.Костов последователно е асистент, ст. асистент и гл. асистент Право на европейския съюз във Философския факултет на Софийския университет, Катедра „Европеистика“. В преподавателския му стаж се включват семинарни занятия и няколко лекционни курсове в отделни дисциплини в областта

на правото на ЕС, изнасяни пред студентите от ФФ и ЮФ на Софийския университет. Наред с това, Ст.Консотв има участие в два научноизследователски проекта, участвал е в значителен брой /35/ обучения на практикуващи юристи, провеждани на различни форуми.

5.Заключение.

Представеният монографичен труд има безспорни достойнства и актуално значение за правната литература и практика и не преповтаря дисертационния труд на неговия автор за придобиване на научната и образователна степен „доктор”.

Рецензираните трудове разкриват иновативен изследователски подход и способност за креативно научно мислене, умение за формулиране на теоретични проблеми и способност за формулиране на обосновани и точни научни изводи, което доказва достигната творческа зрялост. Цялостната професионална биография на кандидата разкрива добросъвестност и последователност, прецизност и задълбоченост както в изследователската работа, така и в преподавателската дейност, а също и богат натрупан практически опит в правоприлагането.

В резултат на това твърдя категорично, че гл. ас. д-р Станислав Кръстев Костов отговаря напълно на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ/ и Правилника за неговото приложение за заемане на академичната длъжност „доцент”, поради което убедено препоръчвам на научното жури да предложи на ФС на Философския факултет на СУ”Св.Кл.Охридски” да избере гл.ас. д-р Станислав Костов за „доцент” по професионално направление 3.6. Право / Право на Европейския съюз/ .

04.08.2017г.

Проф. д-р Анелия Мингова